

hvar fundir, veitslur o.a. eru, og annars er hann sum sagt eitt »forum« fyrri øll sum vilja skriva, tekna ella fylla hann við onkrum.

Satt at siga er tað landaskomm, at tað almenna ikki kann

Satt at siga er tað landaskomm, at tað almenna ikki kann fígga eitt so neyðugt tiltak sum SKEGGJAN, sum uppiheldur sambandinum millum føroyingar í næststørsta býi okkara, og kemur út í 2500 eintøkum. Ímillum alt hetta tosið um »sjálvstøðuga tjóð«. Góðan morgun...

Vertshúsmentanin — útisetar og ferðamenn

Ofra hoyra menn, og hava hoyrt í áratug, um »vertshúsmentanina« millum útisetar. Hóast hetta hevur verið tikið upp av illum tungum, so meti eg orðið »vertshúsmentan« sum nakað positivt, nakað gott. At fólk hittist á vertshúsi, tað er mentan. A sama hátt sum tá hr. Hansen setur seg frammanfyri sjónvarpið við eini gronari Tuborg.

Vertshúsin í stórbýnum hava mentanarligt virði. Har koma fólk saman, tjakast um mangt og hvat, har koma spælmenn og spæla fólkadansir, har livir fólk — í staðin fyrri heima í stovum frammanfyri sjónvarp ella í familjuskeldari osfr. At fólk so drekka onkra øl samstundis — hvat ger tað? Eru tað bara útisetar, sum fáa sær eina øl? Nei, mær vitandi eru flestu skandalur, sum hendar eru á vertshúsum ier í býnum skaptar av heima-búgvandi vælføðraðum føroyingum, sum koma higar til at fáa útrás og gera okkum herbúgvandi fyrri skommum. Tað eru ikki føroyskir studantar ella aðrir herbúgvandi, hava gjørt skandalur bæði á Skarví og aðrastaðni. Nei, tað eru teir vælbjargaðu, sum við 1000-kronu-seðlunum flótandi eftir sær loyva sær at »knúsa gronina á hesum helvitis studentanassarunum«. Og loypa á friðarfólk sum hevur litlan fysiskan møguleika at verja seg. Og aftaná fáa teir penir heim og fortelja fólkum um tað ræðuliga drukkíð millum føroyskar útisetar. Um tann ringa moralin.

Hetta er ein partur av føroyskari mentan.

Men fatan teirra er óivað hon, at veitslur og tílíkt eigur einans at vera fyrri tey vælbjargaðu, á Hafnia, Hotel d'Angleterre ella hvar nú profiturin skaptur av føroyskum fiskimonnum fer.

Okkara hugsan er, at

vertshúsin hava eitt mentanarligt virði. Og ikki er sjáldsamt, og væl unt, at siggja landsins hægstu menn skipa fyrri sangir av fólkaligum slag á Skarví: Kalle Petersen, Mikkjál í Seldarfirði, o. s. fr. Eins og vit onnur, hava okkara hægstu menn ein tórv fyrri sambandi við onnur, og lat teir fullnøgta tað.

Latum okkum avliva søgnina um vertshúsin sum lykilin til undirgang. Latum okkum í staðin meta tey sum mentunarlýklar. Og nú hava vit eisini fingið føroyskan matsølustað í Gøthersgade 19, har Hans Jákup Sigurdsson syrgir fyrri øllum góðum føroyskum mati líka frá lippum til grind og spik. Útisetar skylda honum góða tøkki fyrri tiltakið.

Ikki á løtu síðuni mentarliga sæð

Annars má sigast, at føroyingar í Keypmannahavn hava aldri ligið á løtu síðuni mentarliga sæð. Mong ein yrking, mong ein bók, mong ein pláta er komin hiðani, hóast vánalig kor at geva tað út peningaliga. Ríkað hevur tað føroyskt mentanarliv.

Hóast fólk býr langt hvørt frá øðrum, fær ongan stuðul, hevur nóg nógva at gera við lesnað, nøyðist at arbeiða um náttina og lesa um dagin — so royna føroyingar her at halda saman og skapa okkurt. Men heimanifrá er ongin stuðul at fáa.

Er nakað at vinna burtúr útisetum?

Spurningurin er eisini hann, um tað almenna heima sær nakað virði í at gera ilogur í útisetalívi. Um politikararnir halda tað vera fjas, at føroyingar her royna at skapa mentan og halda saman, savnast í feløgum og fáa okkurt av skafti.

Men eitt samfelag, sum hevur ófor ráð til ítróttarhøllir til ósandi orma-brandafundir á hvørjum tanga, ráð til glæstírkirkjur sum standa tómar, ráð til risa-keypshøllir, eitt slíkt samfelag hevur ikki ráð til eitt høli til teir meir enn 10.000 føroyingarnar, sum av ymiskum ávum, sum til domis útbúgvning ella sálarligari forfylging heima býr í Keypmannahavn, har tey fáa útbúgvning og frið.

Nær kemur húsið?

Menn sum Jákup Lindenskov tosa ofta um føroyskt hús. Men hvat verður gjørt? Sammeta vit við eina tjóð sum t.d. isendingar, so eru vit fullkomiliga fyrri skommum. Hóast teir eru nógva færri enn føroyingarnir í Keyp-

mannahavn, so hava teir eina mentanarmiðstöð, eitt hús, har teir hava veitslur, málningafram-sýningar og so framvegis, har teir hava møguleikar til at skapa eina mentan. Men her hava føroyingar onki. Og tak grønland-ingar, sum hava hús, mentanarmiðstöð o.s. fr. Men vælfærðarsamfélagið Føroyar hevur ikki ráð til annað enn at pumpa pening inn í lummarar á stjórn, og skattleysum storkapitalismum!

Men tá um ilogur ræður, verður alt slept uppá fjall, sum ikki gevur profitt í krónum og oyrum.

Og tó er tað av virði fyrri føroyska samfélagið, at útbúgvning arbeiðsmegi her ikki gerst fullkomiliga DONSK og missir alt samband við føroyskt mál, samfelag og mentan. Tey venda ikki heim aftur, av tí at tey eru vorðin »danir«, giftast dønnum og fella inn í danska samfélagið.

Arbeiðsmegi, útlærd, sum føroyska samfélagið kundi ríkast við, kemur aldri heimaftur, av tí at tey eru vorðin DANIR. Ein stuðul til føroyskt mentanarliv her í Keypmannahavn, til domis til eitt hús — tað hevði kanska loyst seg! Bæði í fólksflokkskrónum og oyrum, og javnaðarflokksmannakærleika.

Húsið er ramma

Sostatt er tað givið, at okkum vantar eina rammu um føroyska mentanarskapan her í býnum. Ein slík ramma eru eini hús, har øll feløg, veri tey politisk, átrúnaðarlig ella bert veitslufeløg, kunnu húsast og skipa fyrri veitslum og fundum og aðrari mentan — og har bløð o.a. kunnu verða framleidd. Stutt sagt ein

miðstöð fyrri føroyingar her í býnum, sum kann vera ramma um menning av einum mentanarliv, sum eisini kundi ríkað føroyingar heima. Og viðvíkjandi teim lesandi, men her sigast, at tú skalt ikki bert læra so leingi tí livir, men eisini liva so leingi tí lærir.

Hetta ikki bert peningaliga, eisini á annan hátt. Fólk her í býnum er ikki ríkt. Tað almenna heima rindar ikki eitt klovið tveyoyra til teir føroyingar sum fáa sær útbúgvning uttanlands. Og kanska fáa tey at vita, tá tey koma heim aftur, at føroyska samfélagið hevur ikki »brúk« fyrri teimum. Eftir fyrst at hava livað av donsku tjóðini, um ikki biddast kundi breið frá vinum og kunningum heima. Hetta er tjóðarskamm.

So tað er skiligt, at vit hava litlar møguleikar til at fígga okkara felags- og mentanarliv. Men landsins stýri vil kanska heldur pumpa pening inn í fóðrið á føroyskum peningamonnum enn at stuðla føroyingunum í næststørsta býi okkara, Keypmannahavn. Nógva av teim, sum í dag sita á køkuni heima, hava livað her og fingið sína karrieru skapaða her, við donskum peningi, læraralønnum og skúllum. So teir áttu at skilt tøvvin fyrri eini rammu um føroyskt felagsliv her. Men teir eru kanska longu sokknir ov langt niður í rómán á lagkøkuni heima.

Um professionellar samfelagsrevsarar

Ikki kann eg lata vera við at koma inn á eina vanliga fatan av føroyingum her, sum yvirhøvur negativ. Best hevur Óli Breckmann orðað tað við at nevnt ein

av okkara fremstu rithøvundum her niðri fyrri »professionellari samfelagsrevsara«. Hetta var meint sum nakað niðursetandi, men eg má upplata hetta hugtak sum nakað uppbyggjandi. Veruliga hava føroyingar her niðri leingi verið samfelagsrevsarar, men ikki »professionellir« tí teir hava brúkt sína tíð til hetta úttan at hava fingið eitt oyra. Harafturimóti liva »professionellir« persónsútspillarar feitt heima, fyrri pening teirra, sum fiska og træla annarsvegis. Vit hava her blaðstjórar og aðrar.

Fyri tað fyrsta hevur áður nevndi »professionelli« samfelagsrevsari altíð arbeitt produktivt arbeiði fyrri sitt livibreyð, og fyrri tað næsta átti tað at verið honum til heiðurs, at hann nýtti fritíð sína sum samfelagsrevsari. Í veruleikanum átti tjóðin at galdið slíkm monnum fyrri at revsa eitt samfelag, sum nýtist eina revsan. Slíkt er produktivt arbeiði, at beina fyrri spillunum í einum samfélagi. Í einum sonnum fólkaræði eru aldri ov nógvir revsarar av skeivleikum. Men ov mikið av øðrum sleikjarum, eru teir nevndir, eru teir kendir. Men »samfelagsrevsanin« hevur altíð verið stórtur partur av mentanarvirksemi føroyinga í Keypmannahavn, og latum okkum vóna at henda revsan kann mennast, tjóðini til gagns.

Munur á mentan

Og so kann eg ikki lata vera at koma inn á ta undarligu diskriminering, sum er millum ymiskar mentanarhættir. Gert tú eina plátu, skalt tú gjalda 43% í tolli fyrri at fáa hana heim. Men tá eitt forlag sum »Bókagáður« fer uttanlands at prenta sínar

bókur, hvussu nóggur tollur verður tá lagdur á? Og bókur kunnu framleiðast í Føroyum, tað kunnu plátur ikki. Um mentanin er frammanfyri tíðarandan, verður hon uppfatað sum »luxusvora«. Her kann nevast eitt dømi: Hvast siga Tormóður Dahl og Idnaðar-ráðið til, at idnaðarfyrir-tøka Milsons Zacharias-sens verður fatað sum »luxus« av myndugleikunum, og tey tól, hann sum slóðari fyrri føroyskari plátuframløslu roynir at innflyta, verða tollað við luxusvøru-tolli? Fyri at føroyskir tónlistarmenn kunnu sleppa undan at ferðast uttanlands fyrri at skapa føroyska tónlist? Eg spyrji bara...

Miðaldarligur mentanar-politikkur

Antin kann ein siga, at mentanarfatanin hjá tí almenna og stuðulstovnum heima antin er fullkomiliga imóti framburði, ella livir á einum miðaldar-støði. Nær hevur t.d. »Jazzfelagið« ella »Studentafelagið« í Keypmannahavn »verið stuðlað alment? Aðrastaðni stúlar tað almenna allari slíkari mentanarframløslu. Eitt so týðningarmikið tiltak fyrri mentanarfoyringa uttanlands, sum Skeggin, hvi verður útgáva tess ikki fíggað av tí almenna?

Eru útisetar føroyingar?

Tað tykist ikki sum. Sama árið, tá ein av frægastu føroysku listarmonnum, Magnus Dam Jacobsen, gav út bók, segði nevndin í »M. A. Jacobsens-virðislonini« at onki var komið út tað árið og fekk tí eingin hesa virðislon. Hóast hann bæði hevur staðið fyrri útgávu, framløslu og fíggan av sínum bókum, var hann ikki nóg finur til virðislonir. Vónandi fær hann onkra, og latið tá hansara næsta fáa peningin.

M. A. Jacobsens-nevndarmenn og aðrir mentanarpeningapungar skulu vita, at her niðri verður skapað mentan. Rói Patursson hevur givið út yrkingasavn, sum er alt annað enn tað savn, sum fekk virðislonina fyrri at skriva um onki — og innihaldið var, at onki var at skriva um. Skomm. Sjálvur gevi eg nú út yrkingar við tónleiki til — vónandi sleppi og undan tolli og fá onkra virðislon, um tykkum vantar kandidatar. Og fær Jóannes Nielsen ikki MAJ-virðislonina fyrri nevakraftiga savnið »Hin trettandi mánaðurin« so

Framhald á síðu 24

Súrligar nætur í Keypmannahavn

vaknandi húsafasatur nú náttin er deyð
vit spyrja hvør annan hvar fáa vit nú morgunbreyð
morgunin legði sín perlandi dæg á tín kinn
vit turkaðu brillurnar væl aðrenn vit fóru inn
— í tómligu tøgini hittast av og á eygnabrá
lunkaði rundstykki — hvat skalt tú hava upp á
ein litlan til tín, ein til mín — ja tað riggar so væl
tá man skal biðja teg lova sær at sova sær hjá tær
—
— og Langabrúgv longist av longslí har yvir man skal
á tínum kamari kunnu vit helst sova væl
ein byrjandi býur bjóðar tær ein góðan dag
tú svarar: takk fyrri meg, men mitt ríki er ei av í dag
—
— eg elski teg — tak mína seinastu rest í tín favn
so gloyma vit súrligar nætur í Keypmannahavn
og meðan tú elskar meg, hómí eg dalar og fjøll
hómí angandi bø
mjúkar sátur
og spældani
born

(úr plátuni »vælfærðarvisur« eftir kára p.)